

KNJIGA

Fortuna

feljton

I u Drugom svjetskom ratu i u vrijeme komunizma, Hrvati se nisu odrekli igara na sreću, ali neke su igre, poput tombole, automata i kasina, dugo bile zabranjene. Nacional donosi ulomak iz knjige **Borisa Kozjaka 'Kockanje'** koji govori o razvoju tog tržišta tijekom posljednjih 75 godina

Povijest IGARA NA SREĆU U HRVATSKOJ

Napadom Njemačke na Kraljevinu Jugoslaviju 6. travnja 1941. godine jugoslavenski vojni otpor slomljen je za nekoliko dana i već 17. travnja Vlada Kraljevine Jugoslavije je kapitulirala. Ta kapitulacija imala je za posljedicu komadanje bivšega jugoslavenskog teritorija. Mnoge dijelove uz granicu zaposjeli su susjedi. Tako se dogodilo da je susjedna Mađarska zaposjela neke dijelove Hrvatske (Pomurje i Međimurje), a Talijani su zaposjeli dijelove Istre, Primorja i Dalmacije. Slovenija je, pak, podijeljena između Italije i Njemačke. Srbiji su Mađari oduzeli dio Vojvodine, Bugari su zaposjeli Makedoniju, a Talijani Crnu Goru. Hrvatska se teritorijalno proširila na Bosnu. Kraljevska vlada napustila je zemlju i završila u emigraciji. Na prostoru bivše Kraljevine Jugoslavije nastaju dvije države. Srbija je pod okupacijom njemačkih vojnih jedinica i domaćom vladom, koju nadziru njemački komesari, a na području bivše Banovine Hrvatske i Bosne nastaje nova država pod nazivom Nezavisna Država Hrvatska. Nakon uspostave vlasti na proširenom teritorijalnom području Hrvatske, ukazala se i potreba za ozakonjenjem priređivanja igara na sreću. Bez obzira na ratne okolnosti, zaraćene zemlje priređivale su igre na sreću, a ostvarena dobit bila je namijenjena za ratne potrebe.

HRVATSKA SE PO PRVI PUT u svojoj dugoročnoj povijesti našla u prilici da postane priređivač igara na sreću u svojoj zemlji i za svoj interes, a ne tržište za igre na sreću inozemnih poduzetnika. Ta se, međutim, očekivanja iz više razloga nisu ispunila. Jedan od razloga (osim nedostatka iskustva i znanja) leži u činjenici da Hrvatska u to vrijeme nije bila, u punom smislu te riječi, ni nezavisna, ni država.

Neke od serija srećaka koje su se u to vrijeme priređivale bile su sljedeće: Hrvatska državna lutrija; Velika narodna dobrotvorna lutrija te Stvarna lutrija zanatlijskih proizvođača Saveza hrvatskih obrtnika Zagreb.

Svi dosadašnji pokušaji da se pronade arhiv iz toga vremena, kako bi se mogla utvrditi financijska uspješnost priređivanja igara na sreću, pokazali su se neuspješnim. Zna se jedino da je sjedište Hrvatske državne lutrije bilo iznad ljekarne na Trgu bana Jelačića, da je njezin upravitelj bio Mustafa Džafić, da je ministar financija bio dr. Vladimir Košak, a nakon njega dr. Dragutin Toth.

Pripreme za rad ustanove pod nazivom "Jugoslavenska lutrija"

Bez obzira na ratne okolnosti, zaraćene zemlje priređivale su igre na sreću, a ostvarena dobit bila je namijenjena za ratne potrebe. Sjedište Hrvatske državne lutrije bilo je iznad ljekarne na Trgu bana Jelačića

započele su odmah nakon završetka Drugoga svjetskog rata, a prvo izvlačenje srećaka bilo je u listopadu 1945. Ta je igra imala dugogodišnju tradiciju na području Kraljevine Jugoslavije.

U srpnju 1951. godine u glavnim gradovima tadašnjih republika i autonomne pokrajine Vojvodine osnovane su filijale sa zadatkom razvijanja, unapređivanja i kontrole rada prodajne mreže preko koje je "Jugoslavenska lutrija" prodavala srećke. Te godine izvršena je prva faza decentralizacije lutrijskog poslovanja pa se može slobodno ustvrditi da su tada postavljeni temelji na kojima su stvorene lutrijske organizacije u regiji, a među njima i Hrvatske Lutrije. Iz podataka o kreiranju emisije srećaka, prodaje i ostvarenog prihoda u razdoblju 1945. 1951. vidljivo je da je osnivanje filijala Državne lutrije dalo snažan impuls proširenju te djelatnosti na području čitave Jugoslavije. Za tu lutriju je značajan pokušaj uključivanja osoba s posebnim potrebama kao kolektora. Isključivo pravo prodaje srećaka, naime, povjereno je 1946. godine Udruženju ratnih vojnih invalida Jugoslavije. To je pravo navedeno Udruženje koristilo sve do kolovoza 1951. godine, a od tada Državna lutrija, odnosno njezine filijale koje formiraju svoju prodajnu mrežu.

Godine 1956. nastavljaju se priređivati tradicionalne lutrije, ali se iste godine prvi put pod nazivom "Prvomajska lutrija" priređuje izvanredno kolo srećaka. U 1957. godini priređene su dvije izvanredne lutrije, a od 1958. do 1960. po tri u svakoj godini. Snažan zamah gospodarskih djelatnosti, stalan porast standarda te brzo povećanje gradskog stanovništva povoljno su,

Hrvatska je bila prva zemlja u komunističkom bloku koja je legalizirala kockanje, otvaranjem kasina Rosalia u Opatiji 1963. godine, ali samo za turiste jer je građanima SFRJ ulaz bio zabranjen

Hrvatskoj). Usprkos zakonima koji su strogo zabranjivali bilo kojem stranom državljaninu posjedovati tvrtku u našoj zemlji, stranci iz Italije, Francuske i Njemačke posjedovali su 24 kasina.

Zanimljiv je podatak da je građanima SFRJ u razdoblju od 1945. do 1990. godine ulazak u kasino, a time i sudjelovanje u igrama na sreću koje se ondje organiziraju, bio zabranjen.

Iako su granice političkih sloboda u to vrijeme još uvijek bile vrlo čvrste, desetak godina prije raspada socijalističke Jugoslavije liberalizacija se već osjećala u svim segmentima društvenog života, pa tako i na području igara na sreću. O tome najbolje govore pravni propisi o toj djelatnosti, doneseni u tom razdoblju, a među njima posebice Zakon o igrama na sreću i zabavnim igrama iz 1983. godine. Taj Zakon praktično je napustio raniju podjelu na "obične" igre, koje se mogu priređivati za sve građane, i "posebne" igre na sreću, koje se mogu priređivati samo u igračnicama (kasinima) zatvorenog tipa - za strane državljane. Time je bio otvoren prostor i mogućnost za priređivanje svih vrsta igara na sreću uobičajenih i u drugim europskim zemljama. U Hrvatskoj se sada, u skladu s kriterijima utvrđenim Zakonom, mogu priređivati sljedeće vrste igara: (1) Loto, sve vrste lutrija, Sportska prognoza, klađenja na sportskim natjecanjima, tombola i druge igre u kojima se sudionicima osim razonode pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima ili pravima na uslugu te (2) igre na automatima koji isplaćuju dobitak u novcu, žetonima, stvarima ili pravima na uslugu.

TIM ZAKONOM JE u Hrvatskoj prvi puta dozvoljeno otvaranje igračnica (kasina) za jugoslavenske državljane, te priređivanje igara na sreću na automatima izvan prostorija igračnica (kasina) zatvorenog tipa. Ograničenja u pogledu javnoga priređivanja pojedinih vrsti igara na sreću utvrđena su "samo" u odnosu na igre s kockama (craps i sl.), igre s kartama (baccarat, blackjack i sl.) i igre na automatima na kojima postoji mogućnost višestrukog i istovremenog uloga u jednoj igri. Navedene igre i nadalje su se mogle priređivati samo u tzv. igračnicama (kasinima) zatvorenog tipa, za strane državljane i s plaćanjem konvertibilnim sredstvima.

Zakonom su istovremeno, preciznije nego ranije, utvrđeni uvjeti i ograničenja u priređivanju pojedinih igara na sreću i smanjen je krug organizacija koje mogu priređivati pojedine igre na sreću. Pravo priređivanja svih igara na sreću otada u Hrvatskoj ima isključivo Lutrija Hrvatske. Osim Lutrije Hrvatske, igre na sreću mogu priređivati društvene organizacije u socijalno-humanitarnoj djelatnosti, djelatnosti fizičke i tehničke kulture

(tombola, klađenja na sportskim natjecanjima i najviše jednom godišnje Ekspres lutrija) te tvrtke u oblasti ugostiteljstva i turizma i tvrtke čija je osnovna djelatnost priređivanje igara na sreću u igračnicama (kasinima). Ove, pak, tvrtke mogu držati samo igračnice zatvorenog tipa.

Ovaj zakon otvorio je prostor i dao početne impulse za uvođenje novih igara i razvoj postojećih igara na sreću u Lutriji Hrvatske. Istovremeno, Lutriji Hrvatske povjereno je obvezno posredovanje u priređivanju igara na sreću koje organiziraju društvene organizacije (tombole, klađenja i ekspres lutrija).

U vrijeme donošenja zakona (kolovoz 1983. godine) Lutrija Hrvatske priređivala je četiri igre (Lutrija, Ekspres lutrija, Sportska prognoza i Loto), a neposredno po stupanju na snagu novog zakona Lutrija Hrvatske započela je s eksperimentalnim uvođenjem novih igara. U tom je razdoblju otvoren veći broj igračnica otvorenog tipa, sezonskog ili stalnog karaktera, stavljeno je u javnu eksploataciju više od 400 automata za igre na sreću, nabavljena je oprema za priređivanje tombole i pokrenuto je nekoliko tombole, a u 1986. godini, u suradnji s "Večernjim listom" iz Zagreba, počinje priređivanje nove igre Veldo.

Pravo društvenih organizacija da priređuju tombolu i organiziraju klađenja na sportskim natjecanjima zakonom je bilo ograničeno s dva bitna uvjeta: ove organizacije mogu tombolu i klađenja na sportskim natjecanjima priređivati samo posredovanjem Lutrije Hrvatske, a u promet mogu stavljati tombolske karte i karte za

Lutrija Hrvatske osniva se 25. srpnja 1973. godine, nakon donošenja Zakona o igrama na sreću koji utvrđuje osnivanje specijalizirane organizacije za priređivanje igara na sreću. U svojoj domeni ima srećke redovnih i izvanrednih kola, sportsku prognozu, loto i ekspres lutriju, a kasnije se dodaju igre poput instant lutrije, tota, tombole, binga i kladenja.

kladenje koje izdaje Lutrija Hrvatske. Poblize uvjete pod kojima su društvene organizacije mogle priređivati ove igre utvrdila je Skupština igara na sreću Odlukom o uvjetima pod kojima društvene organizacije mogu priređivati tombolu ("Delegatski vjesnik", broj 241/86). U tijeku priprema zakona kojim će se na novi način regulirati ta djelatnost, u Hrvatskoj je bilo evidentirano malo više od 180 priređivača tombola. Dio tih priređivača obavljao je tu djelatnost "ilegalno", tj. bez odobrenja nadležnih upravnih organa. Kao priređivači tombole pojavljivale su se gotovo isključivo sportske organizacije i to u najvećem broju nogometni klubovi. Zbog nedovoljno učinkovite društvene kontrole ocijenjeno je da u priređivanju te igre nije postignuta dovoljna sigurnost igrača, a i uvjeti za izvođenje igre pretežito su bili neadekvatni (prostor, oprema itd.). Dio prihoda od tombola prelijevao se u tzv. "crne fondove" u nogometu i u nekim drugim sportovima.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA bila je razmatrana i mogućnost da se društvenim organizacijama zakonom zabrani priređivanje tombole ili da se priređivanje te igre bitno ograniči, npr. jednom tjedno ili mjesečno. Međutim, prevladao je stav da zbog neriješenog sustava financiranja djelatnosti, kao i zbog značajnih financijskih problema pojedinih velikih korisnika sredstava od tombole (npr. sportskih klubova, sportskih objekata itd.) te zbog određene tradicije u priređivanju te igre treba i nadalje dopustiti sportskim organizacijama da priređuju tombolu. Istovremeno, proširen je krug organizacija koje mogu priređivati tombolu i to na društvene organizacije u socijalno-humanitarnoj djelatnosti i u djelatnosti tehničke kulture.

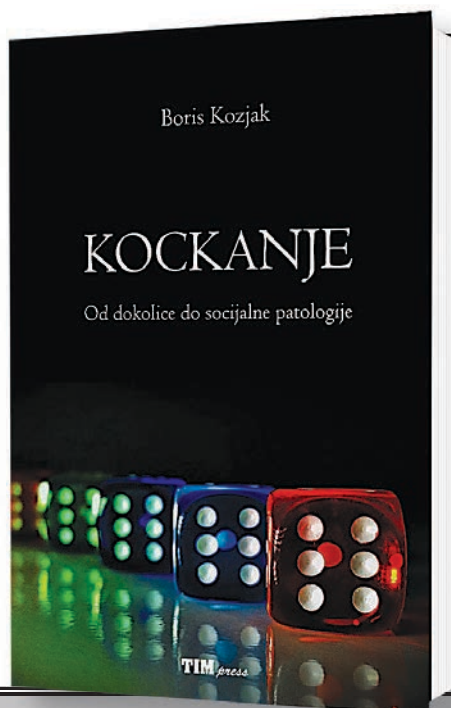
Na temelju podataka o broju tombolskih karata koje je Lutrija Hrvatske u 1986. godini izdala društvenim organizacijama, procjenjuje se da su društvene organizacije koje su koristile te karte ostvarile promet u tom boli u iznosu od dvije do dvije i pol milijarde dinara.

Do kraja 1986. godine Lutrija Hrvatske održala je dvije tombole (u Osijeku i Karlovcu), ali su te tombole prestale s radom zbog neodgovarajućih uvjeta za priređivanje igre, kao i zbog relativno malih financijskih učinaka.

Budući da je praktično više od dvije trećine društvenih organizacija stavljalno u promet tombolske karte pribavljene iz drugih izvora, procijenjeno je da je ukupan promet u toj igri 1986. godine iznosio oko šest do sedam milijardi dinara (ili cca 26 do 30 milijuna DEM). Fond dobitaka kod tombole iznosio je u to vrijeme oko 50 - 60% vrijednosti uplata u igri i procijenjeno je da je prihod priređivača tombole, po uma- njenju sredstava isplaćenih za dobitke, iznosio oko dvije i pol milijarde dinara (ili cca 11 milijuna DEM).

Novim zakonom nije, u odnosu na odredbe ranijeg zakona, značajnije promijenjena funkcija igračnica (kasina) zatvorenog tipa i nisu izmijenjeni uvjeti za priređivanje igara u tim igračnicama. Značajnu novinu predstavljale su jedino zakonske odredbe prema kojima su se igračnice zatvorenog tipa u Hrvatskoj mogle osnivati samo u skladu s planovima odnosno programima priređivanja igara na sreću koje je donijela Skupština igara na sreću. Time se željelo osigurati pretpostavku da se i ova djelatnost u određenom smislu integrira u jedinstveni sustav igara na sreću i razvija u skladu s jedinstvenom politikom razvoja te djelatnosti u Hrvatskoj.

AUTOR BORIS KOZJAK u knjizi 'Kockanje - od dokolice do socijalne patologije', koja je objavljena u izdanju TIM pressa, povijesno i sociološki pristupa kockanju, kladenju i igrama na sreću, kao i najznačajnija istraživanja o tom fenomenu u svijetu

Zakon iz 1983. godine praktično je napustio raniju podjelu na 'obične' igre, koje se mogu priređivati za sve građane, i 'posebne' igre, koje se mogu priređivati samo u igračnicama zatvorenog tipa - za strane državljane